

NISI SAMA, NE RABIŠ BIT MAMA

VIRI ZA IZOBRAŽEVANJE IN OZAVEŠČANJE O REPRODUKTIVNIH PRAVICAH OD A DO Ž

UVOD

Magdalene Krivopete preko Kulturno umetniškega društva Transformator že več let naslavljamo problem neenakosti in nasilja na podlagi spola ter o tem ozaveščamo med mladimi in širše v družbi.

V projektu Niti ena več smo z ustvarjalkami prve in najdaljše feministične radijske oddaje v Sloveniji, Sektorja Ž z Radia Študent ter Amnesty International Slovenije ustvarile 4 izobraževalne podcaste za skupno ozaveščanje o pravici žensk do svobodnega odločanja o (ne)rojstvu otrok. V procesu so nas z osebnimi izpovedmi podprle tudi ženske z izkušnjo splava (abortusa) na zahtevo, ki jih prilagamo k virom izobraževanja.

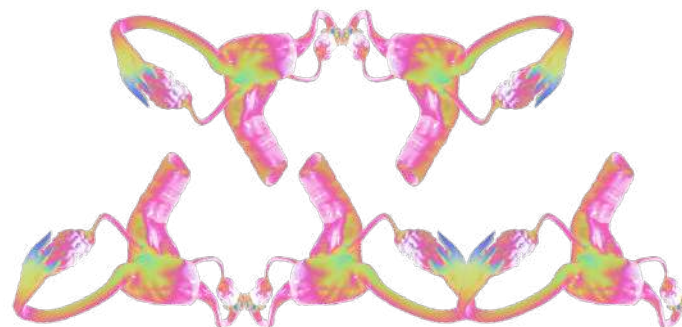
Pomemben proces in vir izobraževanja so bile tehnike gledališča zatiranih, s katerimi smo ustvarile zakonodajno forumsko gledališko predstavo, ki temelji na resnični zgodbi ene od ustvarjalk in prikaže postopek umetne prekinitve nosečnosti v Sloveniji.

Posnetek predstave je namenjen nadaljevanju participativnega procesa v razredih, predavalnicah vali v neformalnih skupinah mladih. Za vodenje tega procesa pa lahko pokličete tudi nas.

Ženske in mladi dandanes ne poznamo zgodovine borbe za ustavno pravico do načrtovanja družine, saj izobraževalnih prostorov, kjer bi se o tem celovito informirali, tako rekoč ni. Me, naše mame, babice in prababice smo pogrešale vire za pridobivanje znanja o reproduktivni avtonomiji in pravicah, zato tiste, ki prihajajo za nami, želimo podpreti s preverjenimi informacijami, ki izhajajo iz resničnih izkušenj, ter predati razumevanje, zakaj je ta človekova pravica tako zelo pomembna.

Zato smo ustvarile vire izobraževanja, ki preverjeno vplivajo na ozaveščenost in refleksijo ter so zdaj na voljo za prosto uporabo vsem – ženskam, mladim, izobraževalkam_cem in tistim, ki se želite izobraževati na področju družbenega (sistemskega) zatiranja.

Naj se širi! (hvala)

1_ ZAKAJ JE IZOBRAŽEVANJE IN OZAVEŠČANJE O REPRODUKTIVNIH PRAVICAH NUJNO?

Najprej so nas k aktivaciji spodbudili “pohodi za življenje”, ki postajajo vedno širša kampanja proti pravici do splava in se v zadnjih letih krepijo po vsej Evropi in v ZDA. Preiskovalni novinarji so ugotovili, da povezave in financiranje teh akcij segajo do skrajno desnih političnih strank in krščanskih organizacij v Sloveniji ter v ZDA, kar nas je zelo razburilo. V procesu ustvarjanja podcastov smo ugotovile, zakaj.

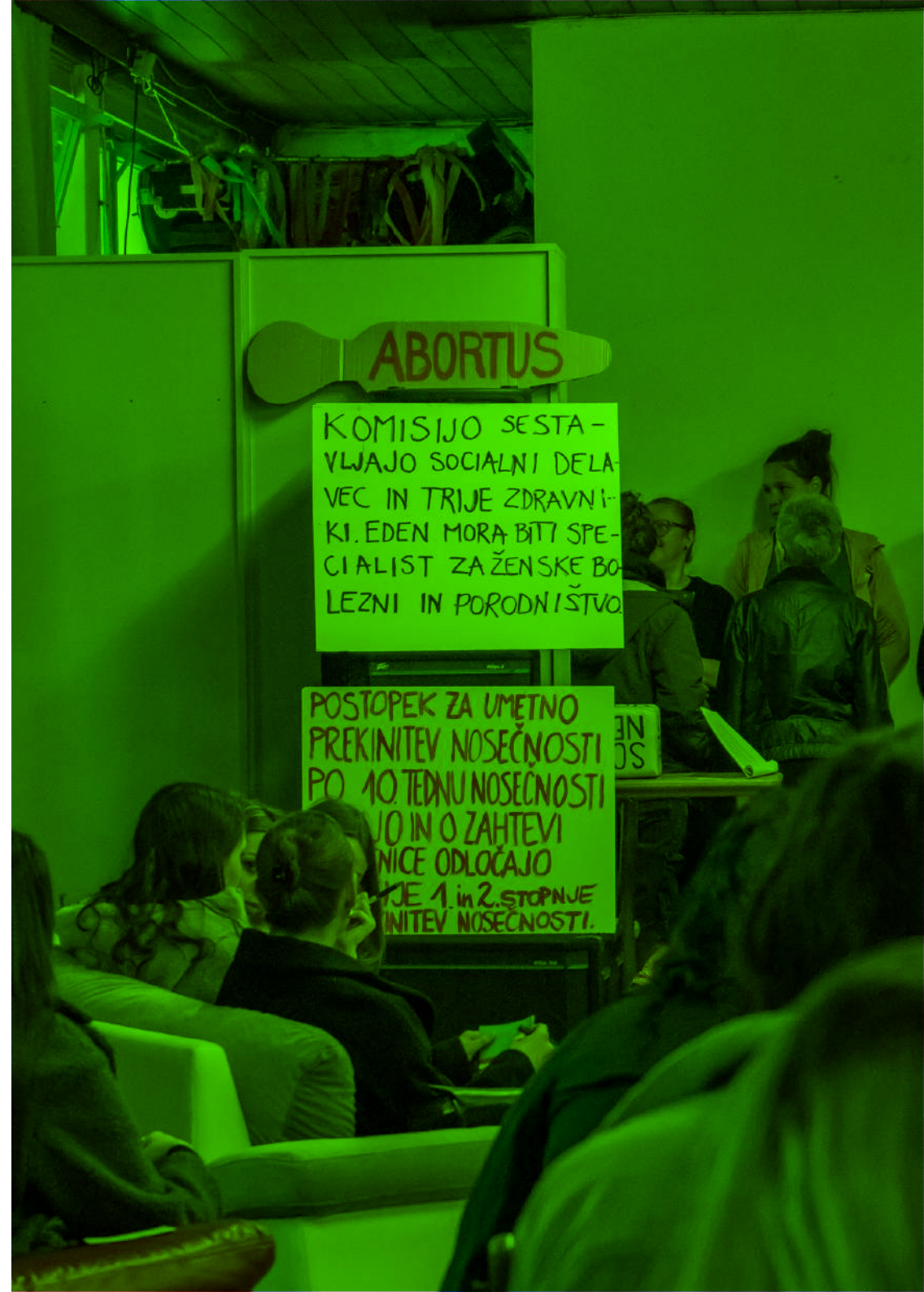
Naša začetna pozicija je bila, da pripadamo srečni polovici svetovnih držav, ki omogočajo varno prekinitev nosečnosti. Svetovna zdravstvena organizacija (WHO) je leta 1968 umrljivost žensk zaradi nosečnosti in poroda prepoznala kot javnozdravstveni problem, saj je takrat po svetu veliko žensk umiralo zaradi večinoma nelegalnih splavov. Tudi v Sloveniji so v tistem času zaradi tega na ginekološke oddelke bolnišnic sprejeli skoraj tretjino žensk. Zato so takrat Združeni narodi (UN) na seznam temeljnih človekovih pravic dodali pravico o svobodnem odločanju o rojstvu otrok, Slovenija pa je postala prva država na svetu, ki je svojim prebivalkam dala z ustavo zagotovljeno pravico do svobodnega odločanja o rojstvu otrok in postala svetovni center razvoja metode varne prekinitve nosečnosti.

Samo zaradi nedostopnosti splava in zatekanja k nevarnim postopkom, vsak dan po svetu umre 110 žensk, kar prizadene najmanj 1000 ljudi. To so praviloma mlade ženske, ki po podatkih WHO za seboj v povprečju pustijo tri otroke, dva od njih umre v roku dveh let, eden pa ostane potencialna sirota. Pravica do splava je nujno potrebna iz zdravstvenih razlogov za ohranjanje zdravja in življenja žensk. Odločanje o rojstvu otrok je odvisno predvsem od socialno-ekonomskih pogojev, dostop do splava pa je neposredno povezan tudi z varnostjo in enakostjo spolov.

Pri vprašanjih urejanja splava v EU je v ospredju nacionalno pravo, pristojnosti institucij EU pa so omejene, zato je umetna prekinitev nosečnosti povsem prepovedana na Malti in na Poljskem, ugovor vesti pa se množično izvaja med ginekološko stroko na Hrvaškem. Že po teh informacijah se nam je zdelo izjemnega pomena, da ženski kolektivi v Sloveniji najdemo načine ozaveščanja, ki dosežejo generacije, ki prihajajo za nami, da se bo pravica in dostop do splava lahko ohranila tudi v prihodnosti.

A smo v procesu odkrile, da četudi je splav v Sloveniji zagotovljen z ustavo in na načelni ravni dostopen vsaj vsem ženskam z obveznim zdravstvenim zavarovanjem, za to ni zagotovljenih drugih predpogojev, kot je recimo socialna država. Poleg tega, da približno desetina žensk v času, ko potrebujejo prekinitev nosečnosti, nima urejenega zdravstvenega zavarovanja in morajo za poseg plačati ali doplačati (v Sloveniji od 2000-5000€), se nam je v procesu razkrila še kopica manj vidnih sistemskih ovir, podobnih kot v drugih zahodnih državah kapitalizma, ki ženskam z dodatnimi ovirami jemljejo čas, sredstva, moč in zmožnost (samo) zagovorništva.

Zato vas vabimo, da se, tako kot me, s pomočjo umetnosti in novih medijev opismenite o reproduktivni avtonomiji in to znanje širite!

2_ IZOBRAŽEVANJE S PODCASTI

Podkasti so pripravljene v koprodukciji z ustvarjalkami Sektorja Ž, vsak je dolg okrog 50 minut.

Pripravljene so tako, da s podporo domačih in tujih strokovnjakinj, pa tudi žensk z izkušnjo umetne prekinitve nosečnosti, postopoma širijo razumevanje reproduktivne avtonomije, kako so bile ženskam reproduktivne pravice zgodovinsko in sistemsko odvzete, zakaj nam jih poskušajo odvzeti tudi danes in kakšno je stanje v Sloveniji in na Zahodu v tem trenutku. Z vsebino odpirajo refleksije in teme za pogovor v dvoje ali v skupini, primerni so za vse generacije, zlasti pa za mlade v formalnem in neformalnem izobraževanju, kot tudi njihove izobraževalke_ce, mladinske delavke_ce, zdravstvene in socialne delavke_ce, pa tudi za splošno javnost. Po vsakem poslušanem podcastu se v skupini pogovorite o tem, kaj vas je presenetilo. Od tu bo izmenjava stekla sama od sebe, a naj bo spoštljiva do človekovih pravic in svobodne izbire. Če podcastom prisluhneš sam_a, pa ugotovitve nekam zapiši, podcast podeli z drugo osebo (še bolje z več njimi) in zapisano med sabo podelita_e ob naslednjem snidenju.

#1 OBMOČJE PRAVICE DO SPLAVA

Neja in Lucija raziskujeta, kaj pomeni pravica do (ne)rojstva otrok in do razpolaganja z lastnim telesom. V studiu gostita Tajo Premk iz Amnesty International Slovenija. Otvorita tudi rubriko 'Ena modra', a boš temo njunega modrovanja morala odkriti s poslušanjem podcasta.

#2 MOJE TELO, VELIKO LASTNIKOV

Metka in Nika sta hodili po terenu z enim samim vprašanjem: ali veste, kako poteka postopek splava? V podcastu razkrijeta, kaj o tem mislijo ljudje in kako celoten postopek opiše stroka, prisluhneš pa lahko tudi dvema pričevalkama o splavu na zahtevo in razkritju podle metode pro-life gibanja v rubriki Ena modra.

#3 MOJE TELO NI AIRBNB

Kakšen interes in profit ima kapital z omejevanjem reproduktivnih pravic? Tjaša in Nina zagrizeta v gnilo jabolko družbeno-ekonomskih vzrokov omejevanja pravic do razpolaganja z lastnim telesom nekoč in danes. Stik vzpostavita z Amnesty International USA in Voice for Choice z Malte.

#4 IN RODILA SE JE AVTONOMIJA

Pripadamo srečni polovici držav na svetu, ki omogočajo varno prekinitve nosečnosti, ta sreča pa je povezana z zgodovinskim bojem žensk, ki jo raziskujemo v zadnjem podcastu, v katerem se Nežka in Nika pogovarjata z antropologinjo Saro Pistotnik in socialno psihologinjo Metko Mencin Čeplak, ki je med zaslužnimi, da se je pravico do svobodnega odločanja o rojstvu otrok obdržalo v ustavi osamosvojenе Slovenije.

*OSEBNE ZGODBE SPLAVA NA ZAHTEVO

Med ustvarjanjem podcastov smo javno pozvale ženske z izkušnjo splava na zahtevo, da z nami anonimno podelijo lastne izkušnje. Ustvarjalke smo prebrale njihove zgodbe, da z vami lahko delimo preverjene in resnične informacije o različnih razlogih žensk za odločitev za splav in kaj o tem čutijo danes.

https://www.youtube.com/watch?v=Kl_mKjALFzE&list=PLpKnvnt-pasIPz3XU0UEmDz_70tox-bYJC&index=30

https://www.youtube.com/watch?v=YjEpZbWiHfQ&list=PLpKnvnt-pasIPz3XU0UEmDz_70tox-bYJC&index=28

https://www.youtube.com/watch?v=tz-3iyCuSec&list=PLpKnvnt-pasIPz3XU0UEmDz_70tox-bYJC&index=29

https://www.youtube.com/watch?v=zm-c6jY_80E&list=PLpKnvnt-pasIPz3XU0UEmDz_70tox-bYJC&index=30

https://www.youtube.com/watch?v=Kl_mKjALFzE&list=PLpKnvnt-pasIPz3XU0UEmDz_70tox-bYJC&index=31

https://www.youtube.com/watch?v=E3z5PIUabjU&list=PLpKnvnt-pasIPz3XU0UEmDz_70tox-bYJC&index=32

https://www.youtube.com/watch?v=L-mWYggXjY4&list=PLpKnvnt-pasIPz3XU0UEmDz_70tox-bYJC&index=33

https://www.youtube.com/watch?v=ogUYItDdtNo&list=PLpKnvnt-pasIPz3XU0UEmDz_70tox-bYJC&index=34

https://www.youtube.com/watch?v=Or40ZjFeQTK&list=PLpKnvnt-pasIPz3XU0UEmDz_70tox-bYJC&index=35

3_ IZOBRAŽEVANJE Z GLEDALIŠČEM ZATIRANIH

Gledališče zatiranih je metodologija za gledališko pedagogiko, zbirka iger, tehnik in orodij, ki jih že več kot 60 let v več kot 100 državah sveta uporabljamo z namenom ustvarjanja prostorov, v katerih je varno govoriti o temah, ki sicer niso javno izpostavljene, in kjer spregovorijo tisti, ki mnogokrat v javnosti nimajo glasu. Namenjeno je “navadnim” ljudem v skupnostih, ki z (odrskim) po-uprizarjanjem svojih osebnih zgodb strukturne diskriminacije postanejo ne le protagonisti_ke teh zgodb, temveč protagonisti_ke družbenih sprememb in boja za pravično družbo.

S tehnikami gledališča zatiranih uprizarjamo, kar je v naši družbi problematično in je razlog za strukturno zatiranje posameznih družbenih skupin. Vsaka osebna zgodba nam tako pomaga spregovoriti o širšem družbenem okviru zatiranja, ki ga doživljajo avtorice_ji zgodbe in raziskati možnosti za boj proti neenakostim, diskriminaciji, krivicam in drugim vidikom zatiranja, ki morda na prvi pogled niso povsem vidni ali očitni.

Procesi gledališča zatiranih so pomembna refleksija realnosti, a sami po sebi še ne pomenijo pravih družbenih sprememb. Pogosto rečemo, da so delavnice in predstave gledališča zatiranih zgolj »vaja« za delovanje v resničnem življenju. Pristop pri nastajanju uprizoritev in nato tudi pri uprizarjanju tesno sledi konceptom Freirejeve pedagogike zatiranih, ki kot osnovo posameznikovega učlovečenja postavlja dialog ter emancipacijsko in transformacijsko učenje. Vse_i sodelujoče_i so tako v vlogi dejavnih soustvarjalk_cev procesa ter nanj ključno vplivajo s svojimi izkušnjami in se tako povezujejo v skupnosti, ki lahko nova spoznanja z medsebojno podporo prenašajo v vsakodnevno delovanje.

O tehniki forumskega zakonodajnega gledališča

Tehnika forumskega gledališča je ena od najbolj popularnih oblik gledališča zatiranih, kjer je občinstvo po zaigranih prizorih povabljeni, da z različnimi predlogi spremeni in tudi improvizirano odigra določeno situacijo. Po na novo odigranem prizoru igralk_cev in skupine iz občinstva sledi diskusija o intervenciji ter realnih možnostih odigrane situacije v vsakdanjem življenju. Posamezen prizor se lahko ponovi večkrat, odvisno od aktivnosti in interesa občinstva.

Občinstvo je nato povabljeni, da predlaga zakonodajne, sistemske rešitve, rešitve na ravni šole ali drugih institucij, ki jih potem t. i. metabolična celica (skupina posameznikov, ki sestoji iz osebe z znanjem s področja prava in zakonodaje, osebe, ki predstavlja zatirane, in še ene osebe, ki deluje kot aktivist_ka na področju obravnavane problematike) pregleda, prebere, strukturira po temah ter povzame in predstavi nabor predlogov občinstvu, ki v nadaljevanju glasuje, kateri zakonodajni predlog se bo nadalje razvijal in ga bomo v naslednjem koraku posredovali snovalcem_kam politik.

Posnetek predstave:

https://www.youtube.com/watch?v=7eUJzuQZ-T4U&list=PLpKnvntpasIPz3XU0UEmDz_70tox-bY-JC&index=35

Predlogi za delo v skupini

1. Za uvod v temo predlagamo, da uporabite vajo, ki ji v gledališču zatiranih rečemo barometer. Pri tej vaji se poslužujemo (lahko tudi kontroverznih) trditev ter se premikamo po prostoru. V prostoru določimo skrajno točko, kamor se postavimo, če se s trditvijo povsem strinjamo, in na drugi strani prostora nasprotno skrajno točko, kamor se postavimo, če se s trditvijo sploh ne strinjamo. Postavljate se lahko tudi v vmesni prostor, glede na to, v kolikšni meri se s trditvijo strinjate oz. ne strinjate. Ob vsaki trditvi preverite, kje je največ/najmanj oseb, pogovorite se, zakaj stojijo ravno tam, izmenjajte stališča in izkušnje, kolikor so udeleženske_ci pripravljeni deliti. Ker je abortus lahko tudi zelo polarizajoča tema, bodite pozorne na to, da se izogibate sodbam med osebami, ki imajo nasprotujoča si stališča.

Trditve:

- 1. O abortusu (na splošno) sem v življenju že kdaj premišljevala.*
- 2. Poznam osebo z izkušnjo abortusa.*
- 3. V Sloveniji je pravica do abortusa dobro urejena in zaščiten.*
- 4. Vem, kateri zakon ureja pravico do abortusa.*
- 5. Ženske, ki se odločijo za abortus, so v Sloveniji dobro podprte.*

2. Zdaj si pogledajte posnetek predstave in se po koncu razdelite v skupine po 3-4 osebe.

V skupini se pogovorite o:

Kaj ste videli_e? Kdo je kdo, kdo je protagonistka (oseba, ki ima v tej zgodbi najmanj moči in največjo potrebo, da se nekaj spremeni)?

Kakšna je njena družbena moč v primerjavi z drugimi osebami v prizoru?

Kaj predstavljajo osebe v črnem?

Kaj bi lahko naredili_e na družbeni ravni, da bi se družbena moč protagonistke v prizoru spremenila v njeno prid?

V katerem delu predstave bi vi nekaj spremenili_e (tako, da bi bilo za protagonistko bolje)?

Gledališče zatiranih je pomembno orodje za aktivacijo mladih, je metoda oz. način, ki vsakomur ponuja priložnost, da sodeluje pri možnih spremembah v vsakdanjem življenju. Vse udeleženske_ci so enakovredno vključeni, kar pomeni, da ima vsak_a možnost sodelovati v diskusiji, izmenjevati mnenja, stališč, argumentov ter predlagati možne spremembe, ne glede na obravnavano problematiko.

T. i. metabolična celica in forumske predstave temeljijo na vključujočem pristopu, kjer so vse_i udeležene strani aktivno vključene_i v iskanje rešitev, ki so sprejemljive za vsakogar posebej in za celotno skupino.

Primer celotnega procesa v živo

<https://www.youtube.com/watch?v=Lynp-coU6FSc&list=PLpKnvntpasIPz3XU0UEmDz70tox-bYJC&index=37>

Glas mladih v projektne procesu

Na treh izvedbah zakonodajne forumske predstave Nisi sama, ne rabiš bit mama je sodelovalo okrog 120 študentk_ov dveh fakultet Univerze v Ljubljani in ene fakultete Univerze na Primorskem. Po ogledu prizorov smo sodelujoče pozvale, naj se o videnem pogovorijo v manjših skupinah, nato pa smo v plenumu tudi izmenjale_i razmišljanja.

Nekaj njihovih komentarjev je bilo povezanih z neenakim prevzemanjem odgovornosti za opravljanje gospodinjskih opravil in za skrb za naraščaj med ženskami in moškimi, kar je izpostavljeno v prvem delu predstave. Poglavitni poudarek v diskusijah pa je bil namenjen diskriminatornemu postopku zaslišanja pred komisijo za osebe, ki se za splav odločijo po 10. tednu nosečnosti. Zlasti je bilo izpostavljeno naslednje:

Protagonistka je povsem sama nasproti trem zdravnicam v komisiji in ima (že sicer, v tem številčnem razmerju pa še bolj) neprimerno manjšo (družbeno) moč.

Zdravnice ne kažejo, da imajo znanja in veščine, kako voditi razgovor z osebo, ki je v življenjsko visoko stresni situaciji, izražanje dvoma v ustreznost strukture komisije, v kateri je zgolj zdravstveni kader, brez predstavnic psihosocialnih strok.

Vprašanja komisije pogosto presegajo njen dejanski mandat, saj je njena vloga, da ugotovi zdravstvene kontraindikacije za umetno prekinitev nosečnosti (vprašanja kot je, kakšno kontracepcijo uporablja oseba).

Čemu sploh imamo komisijo? Čemu zdravstvenih kontraindikacij ne more ugotoviti izbrani osebni ginekolog?

Ureditev prostora, v katerem zdravnice sedijo za mizo, protagonistka pa na drugi strani mize, in način komunikacije, še dodatno krepi asimetrijo moči.

Po diskusiji smo gled-igralka_ce (gled-alka+igralka=gled-igralka) pozvale, naj razmislijo, kaj bi bilo mogoče spremeniti, da bi se situacija za protagonistko izboljšala. Skupaj smo s strani sodelujočih zabeležile osem intervencij v prizore, v katerih so preizkušale_i, kaj se zgodi, ko v obstoječe dogajanje vnesemo spremembo, ki lahko podpre protagonistko. Vse intervencije so bile osredotočene na prizor pred komisijo. Udeleženke_ci so nato predlagali konkretne zakonodajne spremembe, ki bi naslovile te pomanjkljivosti. Ti predlogi so rezultat kolektivnega razmisleka udeleženk_cev, ki so skozi odrsko uprizoritev in praktično preizkušanje alternativ (intervencije v prizore) iskale_i načine, kako sistemsko zmanjšati stigmatizacijo, neravnotežje moči in zagotoviti bolj človečen, strokoven ter pravičen postopek za vse, ki se znajdejo v položaju protagonistke.

Predlogi so naslednji:

1. Pravica do zagovornice_ka v postopku pred komisijo.

2. Povišanje tedna nosečnosti, ko mora posameznica, ki se odloči za splav, pred komisijo.

3. Boljša podpora uporabnicam + prisotnost socialne delavke – izboljšanje sistemske podpore ženskam v postopkih pred komisijo s tem, da bi jim bila omogočena stalna in strokovna podpora, zlasti socialne delavke kot osebe, ki lahko nudi psihosocialno oporo in deluje v korist uporabnice.

4. Jasen protokol pogovora pred komisijo in usposabljanje zdravstvenic_kov – uvedba jasnih smernic za vodenje razgovora pred komisijo, ki temelji na spoštovanju dostojanstva in psihološke varnosti uporabnice, ter obvezno usposabljanje članic in članov komisije za komuniciranje v občutljivih situacijah.

5. Aktualizacija zdravniških ugotovitev v komisiji – predlog, da se večja teža in pomen da mnenju osebnega ginekologa, ki uporabnico pozna, in da se to mnenje neposredno upošteva kot zadostno za odločitev brez dodatnega komisijskega postopka.

6. Vsebine o reproduktivnih pravicah je potrebno umestiti v izobraževalne kurikule od prve triade osnovne šole dalje.

O KULTURNO UMETNIŠKEM DRUŠTVU TRANSFORMATOR: GLEDALIŠČE ZA VSE!

Kulturno umetniško društvo Transformator je nastalo leta 2012 iz potrebe po širjenju in nadgrajevanju gledališko-aktivističnega poslanstva predvsem v tehnikah gledališča zatiranih, ki ga imenujemo tudi gledališče za družbene spremembe. Z metodologijo gledališča zatiranih vzpostavljamo ti. prostore poguma, v katerih govorimo o temah, ki v javnosti niso dovolj izpostavljene, in kjer spregovorijo tisti, ki mnogokrat nimajo glasu.

Magdalene Krivopete smo skupina aktivistk, ki preko metode gledališča zatiranih in drugih izobraževalnih medijev ozaveščamo o enakosti spolov ter doprinašamo k odpravi nasilja in diskriminacije.

WWW.KUDTRANSFORMATOR.COM

[YOUTUBE](#)

[FACEBOOK](#)

[INSTAGRAM](#)

[SPOTIFY](#)

Izobraževalna orodja v projektu in navodila za uporabo so nastala s pomočjo financiranja programa PROTEUS Transatlantske fundacije in sofinanciranja Evropske unije.

Izražena stališča in mnenja so vsebina avtoric in ne odražajo nujno Evropske unije ali Evropske agencije za izobraževanje in kulturo. Niti Evropska unija niti organ, ki je dodelil pomoč, zanje ne odgovarjata.

Kulturno umetniško društvo Transformator, 2025

Niti ena več (ne bo umrla)

Navodila za uporabo izobraževalnih orodij

Avtorici: Tjaša Kosar, Metka Bahlen Okoli

Fotografije: Urša Rahne

Grafično oblikovanje: Urša Rahne

Video posnetki: Studio Radio Študent

Brezplačna digitalna publikacija.